

2. přednáška – poezie

Literatura pro děti a mládež se po roce 1945 vyvíjela až do února 1948 v návaznosti na předchozí období. Setrvačností vycházela díla zadaná do tisku v průběhu 40. let, na jejichž vydávání se podílela řada soukromých nakladatelství.

Citelný zvrat v ediční politice přinesl vznik Státního nakladatelství dětské knihy v roce 1949, které svým edičním monopolem sice později postavilo hráz komerční a brakové literatuře, zároveň ale poněkud zúžilo žánrové spektrum dětské literatury, jelikož se přestala vydávat např. díla s náboženskou tematikou, tematikou skautskou a legionářskou, dobrodružná literatura, próza s dívčí hrdinkou.

Počáteční produkce tohoto nakladatelství na přelomu 40. a 50. let byla poznamenána schematismem a nepůvodností. Výraznější koncepci získalo vydávání dětských knížek až v polovině 50. let, kdy do funkce ředitele Státního nakladatelství dětské knihy nastoupil Bohumil Říha. Ten uměleckost vydávané dětské literatury posiloval nejen svojí autoritou a vlastní tvorbou, ale i soustavnou spoluprací s kritiky, teoretiky a literárními historiky.

Významným počinem pro vývoj soudobé dětské literatury se stalo v roce 1956 založení časopisu Zlatý máj, který sehrál důležitou roli při formování a třibení dětské literatury.

Poučinné změny přinesly i vlnu perzekucí, které neunikli ani autoři píšící pro děti a mládež a jejich tvorba. Literatura pro děti a mládež se obdobně jako literatura pro dospělé rozdělila na literaturu oficiální, samizdatovou a exilovou.

Daleko víc než zákazy publikování jednotlivých autorů ovlivnilo stav české literatury násilné manipulování s jejím dědictvím, tedy deformace a dezinformace textů, např. Broučku Jana Karafiáta.

Dalším mezníkem ve vývoji české poválečné lit. se stala 60. léta. Vzhledem k uvolňování poměrů ve společnosti bylo možné opět začít vydávat dobrodružnou literaturu, oddechová četba byla oproštěna od dřívějších povinných ideově výchovných prvků a došlo i k edicím dříve umlčovaných autorů – J. Foglara a dalších.

Normalizace v 70. letech opět přinesla publikační omezování, ovšem próza pro děti, která byla v té době posílená generací nastupující v 60. letech – např. Hofmanem, Hejnou, Doskočilovou, Steklačem, ... si dokázala udržet vysokou literární úroveň.

Po roce 1989 došlo k radikálním změnám v domácí literatuře pro mládež. Bezprostředně vznikla čtyřicítka nakladatelství zabývajících se literaturou pro děti. Většina nakladatelů soustředila svůj zájem na komerčně atraktivní tituly, reedice děl, která nemohla vycházet z ideologických důvodů. Rozmach zaznamenaly kreslené seriály, literatura se zálesáckou tematikou i náboženská literatura.

Podpora kvalitní české knihy je jeden z důvodů, proč v roce 1992 vzniklo prestižní ocenění dětských knížek Zlatá stuha, které nahradilo zprofanovanou Cenu Marie Majerové a Medaili Bohumil Říhy.

POEZIE

Česká poezie pro děti v prvních letech po osvobození navazovala na básnické bohatství předchozích generací.

Schematická vlna, charakterizována bezkonfliktností, citovou prázdnotou, sentimentalitou a růžovým viděním skutečnosti, která na přelomu 40. a 50. let zasáhla prózu se poezie dotkla jen okrajově. Většina sbírek tzv. školní poezie, kterou psali např. Jan Hostáň, Jan Noha, Vilém Závada nebo Jiří V. Svoboda a která se snažila upoutat pozornost dětí k budovatelskému nadšení, nepřežila dlouho dobu svého vzniku.

Třebaže hlavní proud skutečné nové poválečné poezie pro děti datujeme až začátkem 50. let. Vstoupilo do dětské literatury již ve 40. letech několik výrazných básnických osobností – Ivan Blatný, Jan Zahradníček a František Hrubín.

Ivan Blatný svoje verše pro děti shrnul do sbírek *Na kopané a Jedna, dvě, tři, čtyři, pět*. Autor se v nich nechal inspirovat městským prostředím, což je prostředí, které v dětské poezii není příliš časté a k dětskému čtenáři promlouvá s velkým pochopením a citem.

Jan Zahradníček vydal cyklus básní pro děti *Ježíškova košílka*. Tuto sbírku vydal v roce 1951 s antidatací do roku 1947, protože po roce 1948 mu bylo znemožněno publikovat. Sbíрка obsahuje devět básní – legend o narození a putování Ježíše Krista s Petrem, o svaté rodině. V jeho sbírkách je bohatá metaforika, která je ale dětem velmi dobře srozumitelná.

Již od poloviny 40. let se v dětské poezii pro děti angažoval **František Hrubín**. Hrubínova tvorba pro děti se opírá především o říkadlo a tím je blízká tvorbě Josefa Václava Sládka. Hrubínovo dílo odpovídá dětské představivosti, k dítěti přistupuje jako k partnerovi, pozvedá ho na svoji úroveň. Hrubínovy verše jsou hravé, podněcují v dítěti tvořivost, uspokojují jej díky rytmu a rýmu. Básník se na svět dívá dětskýma očima, řada jeho básní je inspirována dětskými činnostmi.

Mezi jeho sbírky patří *Říkejte si se mnou, Říkejte si pohádky, Paleček, Kuřátko a obilí aj.* Hrubín napsal pro děti 30 knih velkého žánrového rozpětí – např. pohádkové texty psal prózou, veršem i dramatickou formou.

Z podobných zdrojů jako František Hrubín čerpá svoji inspiraci také **Jan Čarek**. Nejvýznamnější součástí jeho tvorby tvoří básně s tematikou přírody, kterou pojímá jako zdroj krásy a mravnosti, důležitý je pro něj také motiv domova. K jeho sbírkám patří *Ráj domova, Zlatý dětský svět, Zvířátka – naši přátelé, Dobrý den zvířátka, Čarokruh a jiné*

Z dalších básníků padesátých a šedesátých let, kteří byli blízko poetice Františka Hrubína patří:

František Branislav, který ve svých sbírkách přibližuje dětem krásu české krajiny, jeho tradičními motivy jsou venkov, domov, příroda, jeho verše jsou plné rozmanitých melodických prvků a verše jsou zvukově i rytmicky uvolněné.

– sbírky : *Zlatý déšť*

Hliněný džbánek

Zelené roky

Modrý oblázek

Karel Šiktanc debutoval v poezii pro děti vyvráslou sbírkou poezie *Pohádky chudé na řádky*. Jedná se o antropomorfované příběhy o zvířátkách a věcech.

V osmdesátých letech, kdy nemohl publikovat, vyšlo pak pod jménem Vladimír Pistorius jeho *leporelo Haló, tady jaro*.

Josef Brukner ve svých sbírkách *Svět zvířat*

Z Ladovy zahrádky

navázal na tradici vztahu mezi výtvarným projevem a slovesným dílem. Obě sbírky vycházejí z lidových říkadla a obsahují vtipné pointy.

Ve sbírce *Pojďte s námi za obrazy anebo Malování zvířat* ve které doprovází vtipnými verši významná díla světových malířů grafiků a ilustrátorů.

Ve sbírce *Klíč od království* zase ukazuje svůj zájem o lidová říkadla evropských národů.

Jaroslav Seifert ve svých sbírkách pro děti pracuje s nejzákladnějšími, city, které dítě prožívá – např. vztah k matce. Ten je patrný hlavně ve sbírce *Maminka*, která ale paradoxně nebyla původně zamýšlena jako sbírka pro děti, nazýváme ji tedy neintencionální četbou dětí a mládeže.

Sbírky Chlapec a hvězdy a Šel malíř chudě do světa jsou inspirovány obrázky Mikoláše Alše a Josefa Lady .

Koulelo se koulelo je básnickým vyprávěním o tom, jak vzniká jablíčko, je to vlastně příběh o koloběhu přírodního dění

60. léta jsou v poezii považována za jeden z mezníků v jejím vývoji. Básníci se nechali inspirovat básnivostí dětství a dětským obrazným viděním, je pro ně typický blízký vztah mezi tvorbou pro děti a pro dospělé.

Josef Kainar patří k prvním básníkům, kteří do poezie pro děti přinesli nový rozměr. Jeho první sbírka pro děti *Říkadla a dramatické zpracování Erbenovy pohádky Zlatovláska* jsou formálně odezvou lidové slovesnosti, jsou ale zároveň zřetelně obohaceny dětskou představivostí.

Ve sbírce *Nevídáno – neslycháno* inklinuje autor k nonsensu.

Zdeněk Kriebel je autorem, jehož tvorba je spjata s folklórem, vychází z tradičních žánrů lidové poesie. V jeho sbírkách nalezneme ukolébavky, rozpočítadla, hádanky, popěvky. Autor počítá se smyslem pro humor a schopností pochopit vtip u dětského čtenáře.

K jeho sbírkám patří: *Pišťalička*

Ptám se, ptám se, pampeliško

Koulej se, sluníčko, kutálej

Co dělá v parku sluníčko

Stradivárky z neonu

Posměšky na plot

Jak se zobe chytré zrní

Ladislav Dvořák je svojí poetikou Zdeňku Krieblovi blízký. V jeho verších dominuje hravost, je zde originální metaforika.

K jeho sbírkám patří: *Z modré konvičky prší na Žofině*

*Kam chodí slunce spát
Jak si hrají tátové*

Miroslav Florian hledá ve svých básnických sbírkách v dítěti rovnocenného partnera. K jeho sbírkám patří: *Labutí peříčko*

*Jaké oči má vítr
Třesky plesky
Jaro, napověz*

Pavel Šrut ve svých verších zvýrazňuje verbální hravost verše a podtrhuje rytmickou výstavbu básně, využívá nonsens, významně pracuje s fantazií dítěte.

Sbírký: *Petrklíče a petrklíky
Motýlek do tanečních
Kočka v houslích*

Jiří Kolář psal v 60. letech také nonsensovou poezii. – sbírka *V sedmém nebi*

Zatímco 60. léta přinesla do poezie pro děti trvalé hodnoty, léta 70. znamenala až na několik výjimek kvalitativní pokles. Ke světlým výjimkám patří Jan Vodňanský a jeho sbírky: *Šlo povidlo na vandr a Hádala se parapleta*.

Teprve na konce 70. let dochází k opětovnému zkvalitnění produkce.

Jan Hanzlík je básníkem kvalitníma významným, pracuje s výraznou obrazností.

Sbírký: *Princ a želva
Pimpilim pampam*

Milena Lukešová - sbírky: *Big beat a aritmetika* – obrací se ke starším dětem – čtenářům
Bačkůrky z mechu – přírodní lyrika, ukazuje zdánlivě všední věci

*Jak na bosé noze v rose
Kde dávají sloni dobrou noc*

Michal Černík je autorem lyrických, někdy meditativních básní, naplněných velkou barvitostí, inspiruje se dětskou hravostí.

Sbírký: *Kdy má pampeliška svátek
Malé a velké nebe
Kocouří knížka
Knižka malých pohádek
První říkadla
Neplašte nám švestky*

Jiří Žáček patří stále k nejčtenějším současným básníkům, využívá nonsens a slovní hru, věci dítěti důvěrně známé dává do neobvyklých souvislostí

Sbírký: *Aprílová škola
Ahoj, moře
Dobrý den, Praho
Kdo si se mnou bude hrát
Viš, kdy bydlí zvířátka
Kolik má Praha věží
Rýmy pro kočku i pro psa
Dvakrát dvě je někdy pět*

Aprílový slabikář

Jan Skácel při výkladu o české poezii pro děti nesmí chybět. Pro malé děti napsal už na prahu šedesátých let dva menší epické příběhy navazující na lidovou pohádku – *Jak šel brousek na vandr a Pohádka o velikém samovaru* a následně poezii pro děti opustil a vrátil se k ní až po dvaceti letech, tedy v době, kdy nemohl zcela volně publikovat pro dospělé.

Do knížky *Uspávkanky* – rok 1983 zařadil devatenáct epických lyrických skladeb, vycházejících z folklórních zdrojů a fantastických i nonsensových příběhů

Další sbírky: *Kam odešly laně*

Proč ten ptáček z větve nepadne